

Nr 11.

Ankom till riksdagens kansli den 6 juni 1946 kl. 12 m.

Första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande i anledning av väckt motion om ökat statligt inflytande inom sockerindustrien.

I en inom första kammaren väckt, till dess andra tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 185, har herr *Anderberg m. fl.* föreslagit, att riksdagen måtte besluta hemställa till regeringen om undersökning och utredning rörande förutsättningar och former för ökat statligt inflytande inom sockerindustrien och om föreläggande för riksdagen av de förslag som utredningen kan föranleda.

Inom andra kammaren har väckts en med förenämnda motion likalydande motion nr 303. Beträffande motiveringen får utskottet hänvisa till sistnämnda motion.

Frågan om sockerindustriens organisation har upptagits till behandling jämväl i den allenast inom andra kammaren väckta motionen nr 6, vari hemställts, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om förslag, utmynnande i att svenska staten skall övertaga Svenska sockerfabriksaktiebolaget och dess verksamhet.

Motionerna II: 6 och II: 303 ha av andra kammaren hänvisats till dess andra tillfälliga utskott, som i ett samtidigt härmed avgivet utlåtande nr 17 yttrat sig över detsamma.

I ärendet ha yttranden inhämtats från domänstyrelsen, kommerskollegium, lantbruksstyrelsen, statens livsmedelskommission, länsstyrelserna i Gotlands, Kalmar, Kristianstads och Malmöhus län, statens sockernämnd, Svenska arbetsgivareföreningen, Sveriges grossistförbund, Sveriges industriförbund, Kooperativa förbundet, Landsorganisationen i Sverige, Sveriges lantbruksförbund, Riksförbundet landsbygdens folk, Svenska sockerfabriksaktiebolaget och Tjänstemännens centralorganisation. Samtliga myndigheter och organisationer med undantag av länsstyrelsen i Kalmar län ha yttrat sig över såväl motion I: 185 (II: 303) som motion II: 6. Av sistnämnda länsstyrelse avgivet yttrande avser allenast motion I: 185 (II: 303).

Domänstyrelsen yttrar sig endast om formen för förvaltningen av de fastigheter, som vid ett statligt övertagande av sockerbolaget skulle överföras till staten. Gällande bestämmelser angående grunder för förvaltningen av viss kronoegendom anses kunna göras tillämpliga även på bolagets fastig-

heter. Däremot läser domänverkets markfond icke kunna utnyttjas vid en eventuell inlösen.

Kommerskollegium hänvisar till att bolaget på ett tillfredsställande sätt fyllt sina uppgifter och redan är underkastat kontroll av särskild nämnd. Ytterligare åtgärder äro ej påkallade.

Lantbruksstyrelsen redogör för gällande bestämmelser och anför bl. a., att sockernämnden äger rätt att av bolaget erhålla de uppgifter och taga del av det material, som den anser erforderligt för tillsynens utövande. Den av staten lämnade garantien avsåg ursprungligen samtliga kostnadsposter vid sockertillverkningen, men efter hand ha allt flera poster brutits ut ur statsgarantien och fastlästs vid ett visst fixerat belopp för kilogram tillverkat råsocker oavsett tillverkningens storlek. Nämnden behöver numera ej ägna de delposter, som falla inom den låsta kostnadsramen, samma ingående granskning som tidigare, utan torde dess arbete mera ha kunnat inriktas på att följa bolagets verksamhet i stort. De befogenheter, som tillkomma nämnden, medgiva för denna att erhålla en ingående inblick i sockernäringsens förhållanden, varigenom nämnden också kan tillvarataga statens intressen, samtidigt som nämnden kan bedöma om ledningen av bolaget handhaves på ett såväl tekniskt som ekonomiskt tillfredsställande sätt. Styrelsen anser, att betryggande garanti förefinnes för att det allmännas intressen vederbörligen beaktas. Däremot synes frågan, huruvida tillsynen allt framgent skall åvila en särskild nämnd eller utövas i annan ordning, böra upptagas till övervägande.

Livsmedelskommissionen anser att ur de synpunkter kommissionen har att företräda knappast något står att vinna genom ökat statligt inflytande i bolaget.

Länsstyrelsen i Gotlands län är av den åsikten, att granskning i nuvarande form är tillfyllest för det avsedda ändamålet och att överförande i statlig drift, helt eller delvis, ej skulle medföra några fördelar i tekniskt och ekonomiskt hänseende.

Länsstyrelsen i Kalmar län framhåller, att såvitt länsstyrelsen har sig bekant några befogade erinringar mot skötseln av den utav sockerbolaget drivna fabriken för råsockertillverkning i Mörbylånga icke förekommit.

Länsstyrelsen i Kristianstads län anser, att skäl icke föreligga för att staten skulle helt övertaga verksamheten och anser sig icke kunna bedöma huruvida det statliga inflytandet lämpligen bör ökas.

Länsstyrelsen i Malmöhus län anför, att några bärande anmärkningar mot bolaget icke framkommit, varför utredning bestämt avstyrkes.

Sockernämnden framhåller, att nämnden äger rätt till all erforderlig insyn beträffande sockerrörelsens bedrivande och ekonomi. Det väsentliga med nämndens uppgifter är att folkhushållets intressen tillgodoses, så att sockret och biprodukterna kunna framställas och säljas till för konsumenterna gynnsammaste pris och villkor. Hittillsvarande system får emellertid

betraktas som en temporär anordning, varför det kan finnas skäl överväga, om den nuvarande ordningen på sockerregleringens område lämpligen bör bibehållas eller jämkas eller om staten i andra former framdeles bör reglera priserna på sockerbetor och socker. En sådan utredning tillstyrkes därför.

Arbetsgivareföreningen ansluter sig till *industriförbundets* yttrande. Däri anföres, att kontrollen redan nu är så ingripande och omfattande, att motsvarighet på andra områden icke finnes. Jämväl kontroll av den låsta kostnadsposten bör vara möjlig inom ramen för det nu tillämpade samarbetet mellan staten och bolaget.

Grossistförbundet framhåller, att sockerbolaget anses ur ekonomisk synpunkt ha drivits på ett mycket föredömligt sätt. Den statliga insynen är redan stor, och ett längre gående statligt inflytande skulle icke på något sätt gagna det allmänna.

Kooperativa förbundet redogör för sockerindustriens utveckling och gällande kontrollbestämmelser och anser, att det är svårt att tänka sig de praktiska former i vilka statsinflytandet över sockerindustrien skulle kunna ytterligare ökas. Ett direkt förstatligande skulle icke kunna medföra några som helst omedelbara praktiska konsekvenser för någon av de av kontrollen berörda parterna.

Landsorganisationen har inhämtat yttrande från grov- och fabriksarbetarförbundet och ansluter sig till däri gjort uttalande, att krav på sockerindustriens förstatligande icke borde framställas, innan frågan vore ordentligt utredd. Även om landsorganisationen anser, att den i motionerna begärda utredningen kan förefalla mindre angelägen, kan det å andra sidan med fog göras gällande, att utredningen lätt kan verkställas, varför den tillstyrkes.

Lantbruksförbundet hänvisar till yttrande av betodlarnas centralförening, där motionen avstyrkes, eftersom kontrollen hittills visat sig tillräckligt effektiv.

Riksförbundet landsbygdens folk avstyrker motionerna. Förbundet, som anser, att det nuvarande systemet är onödigt tungt och byråkratiskt och att en ekonomisk drift under andra former skulle ge ett betydligt bättre resultat, ifrågasätter om ej sockerbolagets ställning i förhållande till staten bör bli föremål för omprövning men ur helt andra synpunkter än dem, som kommit till uttryck i motionerna.

Sockerbolaget lämnar en utförlig redogörelse för sockerindustriens utveckling och för gällande kontrollbestämmelser. Bl. a. framhålles, att delposterna i den låsta posten under de två första krigsåren lågo under statlig garanti och i detalj granskades av sockernämnden och dess revisorer och att det var på den statliga delegationens förslag, som den låsta posten bröts ut för att lätta en över hövan betungande kontroll. Ett förstatligande skulle enligt bolagets mening icke vara ägnat att främja vare sig det allmännas

4 *Första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 11.*

eller andra kollektiva intressen, men bolaget anser sig å andra sidan icke ha något att frukta av en utredning, som dock knappast skulle ha något ändamål att fylla. Motionerna avstyrkas.

Tjänstemännens centralorganisation har ingen invändning att göra mot att frågan om ökat statligt inflytande utredes men är icke beredd att taga ställning till utredning om förststatligande.

Utskottet. För egen del får utskottet anföra följande:

Visserligen är sockerindustrien här i landet redan underkastad en ganska ingående statlig kontroll. Det vill dock synas, som om denna kontroll icke alla gånger har möjlighet att sätta in på ett tillräckligt tidigt stadium. Med hänsyn till de betydande subventionsbelopp, som årligen beviljas av riksdagen för att hålla sockerpriset nere, anser utskottet det vara angeläget, att ifrågavarande kontroll är så beskaffad, att man från det allmännas sida erhåller erforderliga garantier för en i möjligaste mån effektiv och ekonomisk drift inom berörda industri.

Av sockernämnden och lantbruksstyrelsen har framhållits, att anledning kan föreligga att göra hela kontrollorganisationen till föremål för utredning närmast ur synpunkten, huruvida nuvarande system bör bibehållas eller om sockerregleringen för framtiden bör utövas i andra former. Enligt utskottets mening bör härvid utredas icke blott formerna för kontrollen utan även frågan, vilken omfattning den bör ha. Utskottet anser sig för närvarande icke kunna bedöma, hur långt kontrollen lämpligen bör sträcka sig, men förutsätter, att den utredning, som utskottet för sin del är beredd att tillstyrka, överväger olika alternativ och därvid även frågan om helt förststatligande av sockerindustrien.

Utskottet får alltså hemställa,

att första kammaren för sin del måtte i anledning av motionen I: 185 besluta, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhåller om utredning rörande förutsättningar och former för det statliga inflytandet inom sockerindustrien och om föreläggande för riksdagen av de förslag, som utredningen kan föranleda.

Stockholm den 28 maj 1946.

På utskottets vägnar:

IVAR EKSTRÖMER.

Närvarande: Herrar Ekströmer, Heüman, Nils Elowsson, Albert Andersson*, Birger Andersson, fru Sjöström-Bengtsson samt herrar Albertsson* och Ramberg.

* Ej närvarande vid justering av utlåtandet.

Reservation

av herrar *Ekströmer*, *Albert Andersson* och *Albertsson*, vilka ansett, att utskottets utlåtande och hemställan bort ha följande lydelse:

Svenska sockerfabriksaktiebolagets verksamhet i vad den avser tillverkning och försäljning av socker och vissa biprodukter samt statens förhållande därtill regleras årligen genom av riksdagen godkända avtal mellan staten och bolaget. Detta har alltså varit redovisningsskyldigt gentemot staten för sina inkomster av sockerrörelsen. Beträffande utgifterna svarade staten under de första åren efter vissa bestämda regler för täckning av bolagets kostnader för sockrets tillverkning och försäljning, vari också inräknades viss kapitalränta. Sedermera har en viss grupp av utgifter utbrutits ur statens kostnadsgaranti och i stället införts i den s. k. »låsta kostnadsposten». I denna inräknas numera utgifter för skatter, underhåll, avskrivningar, löner, omkostnader, förbrukningsartiklar, försäkringar m. m. Till täckande av dessa utgifter har bolaget erhållit ett fixerat belopp per kg råsocker, oberoende av tillverkningens storlek. I det senast avslutade kontraktet har detta belopp bestämts till 17,15 öre per kilogram socker mot 17,33 resp. 17,22 öre under åren 1945—1944. Dessa kostnader diskuteras i detalj före varje nytt avtal som slutes, varvid sockerbolaget har att lämna uttömmande redogörelser för utvecklingen inom alla de kostnadsgrupper, som ingå i den låsta kostnadsposten. Utgifterna för de på förhand mera svårfixerade posterna såsom inköp av sockerbeter, bränsle, emballage m. m. ligga under direkt statsgaranti.

Sedan åren 1939—40 har sockerbolaget varit underkastat kontroll av statens sockernämnd. I syfte att kontrollera efterlevnaden av förenämnda avtal äger sockernämnden taga del av bolagets räkenskaper och handlingar samt att hos bolaget erhålla alla för uppdraget erforderliga uppgifter, ävensom att genom överläggningar med bolagets ledning följa ifrågavarande verksamhet. Sockernämnden har själv betonat att den äger möjlighet till erforderlig insyn beträffande sockerfabrikationens bedrivande och ekonomi. Denna kontroll är icke såsom påstås i motion I: 185 endast en kontroll i efterhand utan sockernämnden utövar även en förhandskontroll genom att delta i förberedandet av de årliga uppgörelserna om förnyat kontrakt mellan staten och sockerbolaget, samt genom att delta i avhandlandet av viktigare utgiftshändelser innan de företagas. Den insyn över bolagets verksamhet, som sockernämnden äger, är sålunda icke — som de likalydande motionerna förmoda — inskränkt till vissa områden av bolagets kostnader och övriga redovisning utan omfattar hela området för bolagets verksamhet och sammanfattande bokföring för sockerrörelsen.

Vad beträffar de subventionsbelopp, som årligen beviljas av riksdagen för att hålla sockerpriset nere på en för konsumenterna gynnsam nivå, synes det väl vara riktigt, att subventionens storlek är beroende av till vilket pris sockret kan framställas, samt att industriens ekonomiska skötsel därigenom måste influera på subventionsbeloppet. Detta förhållande har av motionärerna framhållits såsom motiv för en vidgad statlig kontroll eller eventuellt förstatligande av verksamheten. Som emellertid den inhemska sockerfabrikationen i såväl tekniskt som driftsekonomiskt hänseende synes vara väl organiserad och sannolikt överlägsen de flesta andra länders, torde någon effektivitetsförbättring icke kunna påräknas genom en utvidgad statlig kontroll eller eventuellt helt förstatligande. Motionärerna ha ej heller på någon punkt kunnat rikta berättigad kritik mot den hittillsvarande ledningens sätt att sköta denna verksamhet eller påvisa några förbättringar i effektivitetshänseende. Det torde icke vara att förvänta, att man genom utvidgad statlig kontroll eller eventuellt förstatligande skulle kunna uppnå bättre driftsresultat än dem, som den sakkunniga enskilda ledningen för sockerbolaget kan åstadkomma genom den hittillsvarande fortlöpande rationaliseringsprocessen.

Om ett annat system för denna insyn och kontroll skulle visa sig behöfligt, när mera normala förhållanden inträtt på folkhushållningens område, förutsätter utskottet att Kungl. Maj:t då tar initiativ till erforderliga åtgärder.

Då sålunda folkhushållets intresse av att sockret och dess biprodukter framställas och försäljas till för konsumenterna gynnsammaste pris enligt utskottets uppfattning för närvarande på ett fullt tillfredsställande sätt tillgodoses genom den nuvarande statliga regleringsorganisationen och sockernämndens fortlöpande effektiva kontroll, får utskottet hemställa,

att ifrågavarande motion icke måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda.